

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Udrag fra LÆRDOMS LYSTGAARD ELLER ADSKILLIGE DISCURSER FØRSTE PART

Citation: Falster, Christian: "Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discursor", i Falster, Christian: *Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discursor*, udg. af JØRGEN OLRİK , 1919-20, s. 73. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster01-shoot-idm140591135185296/facsimile.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discursor

XVI

FÆDRENES NATURKUNDSKAB^{a)}.

UNDER et Ophold i København var jeg i et Gæsteherberg tilfældig truffet sammen med en fornem ung Mand, som var Roman-Catholik, og hvis oprigtige Venskab og artige Samtale jeg meget gjerne plejede at nyde. — Som vi en Dag stode og snakkede sammen, kom Jesuiter-Pateren N. N. tilstede, en lærd og veitående Mand; og da han havde en Mistanke om at vi talte med hinanden om hellige Ting, spørger han om Materien for vor Snak. Den unge Mand formærkede saamaat Jesuitens Tanke, og bad ham lade Frygt og Bekymring fare og være fast overtydet om, at intet andet Spørgsmaal afhandledes imellem os end hint gamle: *om Solen eller Jorden bevæger sig?* Ved at høre dette sagde hin, uvist om for Alvor eller paa Skrømt: »Ja vist er det Solen som bevæger sig; thi dette er aabenbart, skrevet saa at sige med selve Solens Straale, som Tertullianus siger^{b)}, ej alene af den hellige Skrift, men ogsaa af de hellige Fædres Forklaringer; hvilke dér, hvor de disputere imod Ariænerne, sige, for paa en Maade at oplyse Treenighedens Hemmelighed, at disse tre ere Solens Egenskaber: Bevægelse, Klarhed, og Varme.» — Dertil svarede jeg: »Hvad vil du med Fædrenes skrøbelige Myndighed, hvor GUD har talt, hvor det mere stadfæstede Ord er forhaanden^{c)}? Jeg taler ikke her om den Støtte og Hjælp, der i Tros-Sager søges i hines Skrifter, hvilken endog selve Augustinus agter

4

ringe i sit Brev til Vincentium^{d)}: *Denne Art Bøger (Fædrenes Skrifter) bør adskilles fra de canoniske Bøgers Myndighed. Thi de læses ej paa den Vis som om deres Vidnesbyrd fremføres saalunde, at det ej er tilladt at være af modsat Mening, hvis de maaske engang imellem have forstaaet Sagen anderledes end Sandheden kræver, etc.* — Men belangende Naturens Ting ere hine højhellige Mænd tilvisse ofte lidet vittigere end den gemene Mand eller ere saa langt som muligt fra Sandheden. « — Dette Udsagn havde Jesuiten ondt af og svarede, at man med større Grund dømte saalunde om *Luthero*^{e)}, som paastod at alt undtagen *Regnbuen* og *Cometen* stammer fra Djævelen, og at han iøvrigt ingenlunde undrede sig over denne Frækhed hos en Mand, som har ingen eller yderst liden Smag paa den gamle Kirke-Lære. — Jeg frabad mig Mandens Vrede og tilstod oprigtig, at mit Hoved-Arbejde ingenlunde bestod i at læse Fædrene, og for ej at prisgive min uforgribelige Mening, spurgte jeg først sagtmodig, med hvilken Ret *Tertullianus*^{f)}, *Bernardus*^{g)} og andre tiiskrive *Englene* naturlige Legemer, da dog Begrebet af Udstrækning ej kan tillægges dem, og for saa vidt heller ikke det begrænsede. Dertil svarede han: »Derfor bør hine fejlfrie Mænd ikke lastes; thi de mente ikke egentlige Legemer, men saadanne, som for en Tid vare antagne; og saalunde undskylder *Thomas de Aquino*^{h)} *Bernardum*. « Her blev Jesuiten staaende, uagtet han kunde have ført Fædrenes Sag bedre; thi *Σῶμα* (Legeme) i de græske Skrifter, saavel hellige som verdslige, betyder ofte *Person*,

saa at de maaske have brugt dette Ord for virkelig *existerende Existens*; han kunde ogsaa have tilføjet, at de ej have talt *absolute*, men *relative* i Forhold til GUD^{o)}, som ene er den reneste og pureste Bevægelse; hvilken Adskillelse *Damascenus*^{l)} beskriver, naar han lærer at Englene ere *ulegelmige* i Forhold til os, men *legelmige* i Forhold til Gud. — Dernæst lod jeg Englene fare og vendte mig til Verden, hvis Gestalt efter Fædrenes Mening ej var kugledannet, men *aflang firkantet*: Havets Overflade var lige, og af den dukkede Jorden op ligesom et Bjerg; Himlen hvilede som en Hvalving eller en hvait Bue paa Verdens yderste Vold; hinsides Oceanum, som omslynger den beboelige Natur, laa en anden Jord grænsende op til Himlen, og i dennes østlige Ende havde Paradiset været, hvorfra de Dødelige ved en Vandflod vare blevene overførte til denne vor Jord; saaledes som hin Kobbervælv hos *Fabricium* i hans græske Bibliothèque udviser^{k)}, samt hin haandskrevne christelige *Topographi* af en ukendt Autor, der siges at opbevares i det *Mediceiske Bibliothèque* paa 9. Hylde^{o)}. Denne Menings Grundvold er Skikkelsen af Arken^{m)}, som af Moses blev bygget i Lignelse af Verden. Jeg tilføjede ogsaa *Lactantii* Ordⁿ⁾, hvormed han dadler dem som troede at selve Himlen sænkede sig ned til alle Sider, at Verden var rund som en Bold, at Himlen drejede sig rundt, etc. — Dernæst vendte jeg mig til Stjærnerne, hvilke nogle af Fædrene, dog ganske faa, drømme sig levende^{o)}. Denne platoniske Mening kastede Jesuiten mig i Næsen at ogsaa vor *Tycho* havde billiget, og ej med Urette; thi i sit Brev til *Rhotmannum*

4

Aar 1590 den 18. April skriver hin de Danskes store *Archimedes*: *Men dette forefalder ved Himmellegerne paa en vis himmelsk, langt tylligere og fuldkommere Maade end ved de levende Væsener paa Jorden eller i Vandet; thi at ogsaa Himlen er levende, og selve Himmellegerne paa en Maade Himlens levende Væsener, begavede med Livs-Aaude, tykkes hin Platonernes guddommelige Philosophi ej uden Grund at have ment*^{o)}. — Dertil svarede jeg smilende: »De Folk tage altsaa ikke fejl, som mene^{o)}, at Gud paa den yderste Doms Dag vil straffe Stjærnerne, i Særdeleshed Martem, fordi den afstedkommer Krige.« Siden bemærkede jeg kortelig, at *Lactantius* kun antager to Elementa, det brændende og det fugtige^{o)}; at Rummet er en *Substans* hos *Augustinum* i hans Brev til *Saturninum*, hvilket *Vossius* igendriver^{o)}; at Havet er et *lunkent Element* efter *Minucii Felicis* Mening, hvis Ord ere disse: *Britannien mangler Sol, men vederkvæges af det omgivende Havs Lunkenhed*^{o)}. Endelig fandt jeg ej at burde forbigaa, at hine saare fromme Fædre mene, at de Fordømtes Sjæle pines af naturlig Ild i Helvede^{o)}; thi naar man nægter Materien, nægter man den *physiske Lidelse*, og enhver *Virking udgaar fra den Stærkere*, eller, som *Philosopherne* sige, *det Uædlere virker ej paa det Ædlere*. Omsider kom Jesuiten og jeg overens om, at hin Fædrenes Ukynlighed mere bør regnes dem til Ros end til Last, dels fordi de lagde mere Vind paa Naturens Skaber end paa dens Aarsager, dels fordi de troede at disses sande Sammenhænge ej ret kunde begribes ved nogen Skarpsindighed eller Eftertænkelse, som *Lactantius*

siger^{a)}: *At efterforske de naturlige Tings Aarsager, eller at ville vide, om Solen er saa stor som den synes eller om den er mange Gange større end hele denne Jord; fremdeles, om Maanen er kugledannet eller huul, og om Stjærnerne sidde fast paa Himlen eller i frit Løb bevæge sig gennem Luften; af hvilken Størrelse og hvilken Materie Himlen sely er; om den er rolig og ubevægelig eller drejes rundt med utrolig Hastighed; hvor stor Jordens Tykkelse er, eller paa hvilket Grundlag den holdes i svævende Ligevægt: at ville begribe alt dette, siger jeg, ved Discurser og Gætninger er sandelig ganske som om vi vilde afhandle, hvordan vi tænke os en By hos et eller andet fjært Folk, som vi aldrig have set, og hvoraf vi aldrig have hørt andet end Navnet; etc.*

 XVII

 BORGERLIG FORARGELSE VED
 UDENLANDSREJSE.

FOR en fornem ung Mand^{a)}, hjemkommen fra en Udenlandsrejse, gjordes af hans Nærmeste et Velkomstgilde, hvorved ogsaa jeg var tilstede, vel ikke indbuden, men i Følge med en anselig og høj-lærd Velynder^{b)}. Jeg gik ind i Spisestuen og hen til den unge Mand for høflig at formelde ham min Respect; men han stirrede paa mig med højt optrukne Bryn og hverken bøjede Hovedet eller mælede et Ord, saa det var mig som om jeg havde mødt en Mand der var falden ned fra Maanen eller